

OBSAH

Ivo Samson:

Irak po piatich rokoch: tradičné a netradičné východiská / 2

Iraq after five Years: Traditional and Untraditional Points of Departure

Volkan Çeliktepe:

Svitá Kurdom na lepšie časy? / 4

Is it Dawning for Better Times for Kurds?

Stanislav Guláš:

Iracko-iránske vzťahy a ich vplyv na bezpečnostnú situáciu na Strednom východe / 6

Iraq-Iran Relations and their Influence on Security Situation in the Middle East

ČÍ PROBLÉM JE IRAK?

Hoci okolo dnešného – a najmä budúceho – Iraku panuje veľa neistôt, jedným z neodiskutovateľných faktov je, že Irak nie je a nebude len problémom Spojených štátov. Aj keby sa hneď všetky štáty dnešnej EÚ mohli pochváliť tým, že operáciu Iracká sloboda nepodporovali (čo, samozrejme, nie je pravda), ani vtedy by Únia nemohla od Iraku dávať ruky preč. A to najmä z pragmatického hľadiska – Irak je totiž príliš blízko a eskalácia napätia v tejto pomaly ale isto sa deliacej krajine môže byť veľmi nebezpečná tak pre Úniu, ako aj pre rovnováhu na Strednom východe.

V dnešnom Iraku sú totiž tí, ktorí sa o budovanie demokracie pokúšajú, a potom tí, ktorí by z takéhoto systému profitovať nemohli. A tých druhých je viac. Nepotrebnú nijakú decentralizáciu, transparentné toky verejných financií a už vôbec nie zvyšovanie životnej úrovne populácie. Vzdelaní, zabezpečení a navyše slobodné sa rozhodujúci ľudia sa predsa pre „etnické“ boje získavajú omnoho ťažšie, ako tí, čo majú pocit, že už stratili úplne všetko a môžu pokojne riskovať život.

Operácia Iracká sloboda zbavila viacerých svojich lídrov (najmä USA) posledných zvyškov kredibility na Strednom východe. Na arabskej, perzskej, ale aj tureckej ulici sa dnes nájde už len málokto presvedčený o tom, že USA a ich spojenci to s regiónom myslia dobre. V konečnom dôsledku je „komunikačná kampaň“ súvisiaca s angažovaním sa USA na Strednom východe dlhodobou nezládnutá. Takmer štyri roky pred operáciou utrúsil brigádny generál William Looney pre Washington Post o Iráčanoch: „Vedia, že tú krajinu vlastnime... My určujeme, ako žijú a rozprávajú. A to je to úžasné na Amerike práve teraz. Je to dobrá vec, najmä keď je tu toľko ropy, ktorú potrebujeme.“ Podobných vyjadrení padlo v posledných rokoch veľa – stačí si len preletieť publikácie, ktoré mapujú „odvrátenú stranu vojny“ a zájdu pod povrch deklarácií o vojne proti terorizmu, o šírení demokracie a ničení osi zla. Znamená to však, že nás Irak má prestať zaujímať? Určite nie.

Dianie v Iraku navyše príliš intenzívne ovplyvňuje dianie v jednej z kandidátskych krajín – v Turecku. Kým Únia aj USA dlho váhali, do akej miery by mali svojho spojencu podporovať v boji s PKK, v období medzi prvou a druhou vojnou v zálive sa totiž v severnom Iraku vytvorila celkom slušná základňa pre túto teroristickú organizáciu.

Až v roku 2004 zaradila Únia PKK na zoznam teroristických organizácií a až v tom istom roku zmrazila americká vláda účty PKK v USA. Len veľmi pomaly sa v EÚ aj USA rodilo pochopenie, že práva Kurdov a terorizmus PKK sú dve rozdielne veci. Iste – môžu sa navzájom ovplyvňovať – ak si Turecko dá väčšmi záležať na tom, aby nechalo svojich občanov prezentovať sa pod ľubovoľ-

nou identitou a používať jazyk, ktorý si zvolia, aj PKK by sa horšie hľadali stúpenci.

Ale netreba zabúdať na to, že teroristická organizácia sa v istom bode svojho cyklu stáva mafiou, továrňou na peniaze, zdrojom obživy a v konečnom dôsledku aj istou formou nekonvenčného trávenia pracovného či voľného času. A poskytnutie nových práv skupine, za ktorú údajne bojuje, alebo robenie ústupkov ju skutočne nezastaví. Hoci treba pripomenúť, že za 25 rokov bojov tureckej armády a PKK sa oveľa viac energie a zdrojov investovalo do hrubej sily, čo má za dôsledok straty na životoch, vypálené dediny, tisíce uväznených a prehlbujúce sa nepriateľstvo zmanipulovaných častí tureckej a kurdskej populácie. Ak by mal takýto prístup pokračovať, bude to aj dôsledkom a dôkazom ignorancie EÚ. Ak sa táto mieni prezentovať ako „soft power“, je najvyšší čas vstúpiť tento prístup aj kandidátskym krajinám. A možno sa tak pohnú veci k lepšiemu aj v samom Iraku.

Pre verejnosť sa dianie v tejto „oslobodenej“ krajine pomaly stáva nečitateľným – a to je celkom pochopiteľné – každý týždeň priniesie aspoň niekoľko správ o útoku, únose alebo nedohode „medzinárodného spoločenstva“. Pritom všetkom sa Irak často spomína v súvislosti s americkými prezidentskými voľbami, kde mimochodom dominuje ako téma najpodstatnejšia pre voličov v ich rozhodovaní o tom, komu dajú svoj hlas za budúceho prezidenta. Irak ich trápi až dvakrát toľko ako ekonomika. A pri správach o úmrtiach amerických vojakov a množiacich sa knihách od tých, čo sa vrátili a považujú celú operáciu za nezmyselnú, asi nemožno čakať, že bežný americký daňový poplatník bude nadšene podporovať zotrvanie amerických síl v krajine.

To však bude trochu súvisieť aj s tým, že vojna bola nielen kontroverzne začatá, ale aj slabo odkomunikovaná – alebo si niekto skutočne myslel, že budovanie demokracie v krajine, ktorá má s týmto systémom len vlašnú skúsenosť, môže prebehnúť ako jednoaktovka?

Avšak bez ohľadu na to, kto si v Iraku „zачal“ a akým všelijakým účelom mala vojna poslúžiť, dnes má opraty v rukách Únia a mala by intenzívne uvažovať o tom, či si pri svojej dnešnej vojenskej vybavenosti môže dovoliť z Iraku Ameriku nechať odísť. Možno však stojí otázka inak – je pre európskych tvorcov politiky iracká skúsenosť dostatočne poučná na to, aby podporili vyššie investície do obrany? Alebo stojí transatlantické partnerstvo práve na delbe práce medzi „špinavé“ operácie a „čistú“ diplomaciu? Ak áno, potom nemá EÚ inú možnosť, iba dlho a dôverne diskutovať s Amerikou o tom, čo presne je ochotná po nej čistiť. I keď, budme úprimní – koľkokrát za uplynulé storočie musela Európa riešiť zbabrané záležitosti po Amerike?

Lucia Najšlová
najslova@sfpa.sk

STRATEGICKÉ ŠTÚDIE

ČÍSLO 4/2007

REDAKČNÁ RADA

Stanislav Guláš
Ivan Hromada
Matúš Korba
Marián Majer
Lucia Najšlová
Róbert Ondrejcsák
Ivo Samson
Vladimír Tarasovič
Tomáš Valášek

Prílohu pripravuje R. C. SFPA, n. o.,
v spolupráci s CSS

Centrum bezpečnostných štúdií
Centre for Security Studies (CSS),
Nevädzová 5,
821 01 Bratislava 2
Telefón/fax: 00421-2-5564 4117

IRAK PO PIATICH ROKOCH: TRADIČNÉ A NETRADIČNÉ VÝCHODISKÁ

V marci 2008 uplynie päť rokov od kontroverznej invázie USA a ich spojencov do Iraku. Diskusia o oprávnenosti vojenskej operácie je už skôr minulosťou, keďže BR OSN každoročne predlžuje mandát medzinárodných síl krízového manažmentu pod velením USA. Na hlavnú agendu sa však dostala debata o úspechu tejto operácie s ústrednou otázkou: čo bude s Irakom a so Stredným východom, ak sa USA rozhodnú pre vietnamský model? Totiž ak dospejú k názoru, že za svoju lepšiu budúcnosť by Iráčania mali umierať sami. Predvolebná prezidentská debata v USA naznačuje, že namiesto „agresívneho idealizmu“ Bushovej administratívy by sa mohla reálne dostať k slovu klasická americká bezpečnostná realistická škola.

Počas piatich rokov sa konflikt v Iraku prejavoval v niektorých nových premenných, ktoré skôr potvrdzujú skeptické závery arabských nezávislých odborníkov o vývoji na „arabskom“ Strednom východe, ako ich od roku 2002 každoročne prezentujú Správy o ľudskom rozvoji v arabskom svete (*Arab Human Development Report – AHDR*). Závery týchto správ sú komplementárne k negatívnym správam pre americký Kongres, ktoré poukazujú na minimálny pokrok pri plnení pôvodných cieľov Bushovej administratívy po invázii do Iraku. Európa, ktorá sčasti americkú (spojeneckú) inváziu do Iraku emocionálne odmieta, sa s ňou nakoniec nielen zmierila, ale stala sa kvázi rukojemníkom americkej prítomnosti v Iraku. Podľa kongresovej správy z augusta 2007 sa v Iraku podarilo splniť len tri z dovedna osemnástich stanovených cieľov, ktoré sa týkajú politického a bezpečnostného „progressu“.

Príznačný, hoci nie nekorektný, je však americký pohľad na deficit pokroku v stabilizácii Iraku. Americké nazeranie na nezvládnutý problém nie je pre Európu povzbudzujúce z dvoch dôvodov: Po prvé, európskym odporcom tejto vojny chýba kritická americká sebareflexia, resp. „sebakritika“. A po druhé, eventuálny (a vlastne celkom istý) chaos, ktorý by nastal po odchode spojeneckých síl z Iraku, bude musieť riešiť EÚ.

Európa má k dispozícii teoretický, i keď nezáväzný, „manuál“ v podobe Európskej bezpečnostnej stratégie. Jej problémom však je, že nemá ani vojenské spôsobilosti, ani mechanizmus na dosiahnutie konsenzu a ani politickú vôľu na intervenciu v tzv. zlyhávajúcich štátoch. Kritické americké hodnotenia operácie v Iraku sú teda pre Európu skôr zlou správou. Hoci priamo či nepriamo kritizuje nepripravenosť USA na zvládnutie takej úlohy, hlavná vina ostáva na Iraku a na neschopnosti legálnej a legitímnej irackej vlády dospieť k celonárodnému konsenzu v otázke postkonfliktného vývoja krajiny. To samo osebe nahráva predstave „irakizácie vojny“ na spôsob Vietnamu v prvej polovici 70. rokov minulého storočia. Otázne je, do akej miery takýto prístup poškodí USA. Menej sporný je vplyv prípadného odchodu spojeneckých síl z Iraku na ďalší vývoj v tomto štáte a na európsku bezpečnosť. Negatíva stiahnutia sa z Iraku pocítia predovšetkým Iráčania a Európania. Práve Európa sa dostáva do čoraz užšieho kontaktu (vrátane masívnej závislosti od strategických surovín) s oblasťou celého „širšieho Stredného východu“ vrátane jeho arabskej časti, ktorá sa, ako vyplýva z AHDR, popri subsaharskej Afrike stáva druhým najväčším stagnujúcim makroregiónom sveta.

NEČAKANÉ PREMENNÉ?

Päťročné obdobie po invázii a pôsobení vratkej „koalície ochotných“ zvýraznilo komplex problémov, rozporov a dilematických scenárov budúcnosti. Po invázii do Iraku sa začali realizovať všetky scenáre, ktoré síce boli v odborných kruhoch známe už dávno predtým, ale pri príprave vojenskej invázie očividne neboli zohľadnené. Najmä verejnosť v západných krajinách bola od samého začiatku prekvapená niekoľkými faktormi, ku ktorým patria okrem iného:

- Moslimsko-moslimská nenávisť;

- Nejasná priorita identity v umelo vytvorených krajinách, ako je Irak;
- Úplne iný pohľad na hlavnú organizačnú jednotku v islamských spoločenstvách (rodinné, „veľkorodinné“, resp. klanové väzby);
- Úplne iná percepčia hodnoty ľudského života;
- Odlišný pohľad na chápanie demokracie a jej šírenia.

Ako uvádza Philip C. Salzman v článku *Kmeňová DNA* na Strednom východe (*The Middle East's Tribal DNA*), tieto premenné, ktoré v islamských spoločenstvách variujú v závislosti od existencie druhých, tretích či štvrtých strán a menia sa v závislosti od fenoménu cudzieho prvku, resp. nepriateľa, sa premietli do sféry bezpečnostných rizík – bezpečnostné riziko sa tu chápe ako nesprávne vyhodnotenie bezpečnostnej hrozby – spojených s inváziou do Iraku a s plánmi na postkonfliktnú rekonštrukciu krajiny. Aj tu nájdeme, v nadväznosti na vyššie uvedené premenné, nepredvídané riziká na strane spojeneckých síl. Ide okrem iného o sériu deficitných postupov:

- Strategická verzus taktická dimenzia operácie krízového manažmentu v Iraku (ciele boli stanovené dlhodobo, ale ešte päť rokov po začatí invázie spojenecké sily riešia pôvodné, krátkodobé úlohy – elimináciu ozbrojenej opozície);
- Limity tejto operácie krízového manažmentu z pohľadu konsenzuálneho prístupu medzinárodného spoločenstva (postupný odchod celého radu pôvodných vojenských kontingentov pôvodných spojencov bez ohľadu na legitimizáciu vojenskej operácie v Bezpečnostnej rade OSN);
- Presvedčenie o „prijatí“ demokratických hodnôt a demokratických pravidiel na základe demokratickej voľby obyvateľstva (stereotypy predpokladanej reakcie obyvateľstva na „vnútenie“ demokracie podľa povojnového japonského a nemeckého vzoru boli v americkom strategickom plánovaní zrejmé);
- Definícia občianskej vojny (ani v časoch najintenzívnejších ozbrojených konfliktov a moslimsko-moslimských teroristických útokov nebolo možné dospieť k takej definícii občianskej vojny, ktorá by spojencom umožnila zmeniť stratégiu. Viac ako o občianskej vojne sa hovorilo o sektárskom násilí a infiltrácii zo zahraničia).

Prinajmenšom pasívny súhlas obyvateľstva s vojenskou intervenciou a *de facto* okupáciou Iraku je dôležitou podmienkou úspechu intervencie. Nie je však isté, či účasť vo voľbách v Iraku v roku 2005 (parlamentné voľby a napokon referendum o prijatí novej irackej ústavy), ktoré sa skončili z hľadiska spojeneckých záujmov mimoriadne úspešne, je možné automaticky považovať za súhlas prevažnej väčšiny obyvateľstva s vojenskou prítomnosťou zahraničných koalíčných síl a ich vojenskými operáciami v krajine. Pozitívne tvrdenie o takej podpore by si vyžadovalo špeciálne referendum, ktoré by však bolo bezprecedentné a vyvolalo by aj bezprecedentné krviprelievania. Hlavným argumentom (nestabilnej) irackej vlády by bolo porovnanie množstva obetí počas režimu Saddáma Husajna s počtom zavraždených civilistov aj napriek teroristickým útokom proti obyvateľstvu po roku 2003.

VOJENSKÁ DIMENZIA KONFLIKTU

Vojenský priebeh konfliktu v Iraku je zrejme tou najľahšie monitorovateľnou dimenziou. Môžeme uvažovať o vývoji situácie na irackom bojisku a súčasne o náladách medzi americkými politickými decízormi, ktorí budú na prelome rokov 2008 – 2009 rozhodovať o tom, či vôbec nejaké bojisko v Iraku na spôsob ostatných piatich rokov bude ešte aktuálne.

Vývoj na irackom bojisku je merateľný najmä stratami ľudských zdrojov, čo je faktor najväčšmi ovplyvňujúci verejnú mienku aj politickú opozíciu proti vojne v Iraku. Zhruba 5 000 usmrtených amerických vojakov (k februáru 2008) spoľahlivo zapíše túto vojnu do análov amerických ozbrojených intervencií vo svete a do série „veľkých amerických vojen“. Pamätník na cintoríne v Arlingtone či popri pamätníkoch vo Washingtone D.C., venovaných vojnám v Kórei a Vietname, je zaručený.

Napriek maximálnym vojenským úsiliam je doterajší vojenský úspech od skončenia priamych vojenských operácií v máji 2003 nevýrazný, predovšetkým preto, že efektívnosť ozbrojených síl USA v iných operáciách, ako tých na vynútenie mieru (*peace-enforcement*), je tradične nízka.

Prevažná väčšina amerických vojakov (z celkovej počtu okolo 155 000 na začiatku roku 2008) je rozptýlená po celej krajine, kde realizujú kombinované operácie krízového manažmentu od priamych bojových akcií až po akcie policajného charakteru.

Dlhodobý deklamovaný cieľ – preniesť bremeno týchto operácií (a s tým súvisiace straty na životoch) na namáhavo vytvorené postsaddámovské iracké ozbrojené sily – sa nedarí.

Kameňom úrazu je nielen nízka bojová pripravenosť irackých síl, ale aj komplex problémov, ktoré súvisia s ich identitou, resp. lojalitou. Efektívnosť irackých ozbrojených síl v etnickej a nábožensky rozdelenom Iraku je sporná vzhľadom na prevahu práve etnickej a náboženskej príslušnosti nad lojalitou voči štátu, čo je, ako uvádza Salzman, fenomén všeobecne pozorovateľný v islamských spoločenstvách Stredného východu.

Okrem paušálnych diplomaticko-gentlemanských pochvalných vyjadrení amerických veliteľských a medzinárodných inštruktorských kruhov na adresu pokrokov pri výcviku irackých ozbrojených síl nemáme k dispozícii kritické zhodnotenie kvality týchto ozbrojených zložiek, ktoré operujú spoločne so spojeneckými vojskami.

Skutočnosť, že v Iraku musí stále pôsobiť vyše 150 000 amerických vojakov (popri cca 12 000 neamerických) svedčí o tom, že pokroky pri výcviku irackých bezpečnostných síl nie sú na takej úrovni, ako to často deklamujú oficiálne iracké či americké zdroje. Je verejným tajomstvom, že iracká demokracia nemá k dispozícii také ozbrojené sily, ktoré by po odchode spojeneckých jednotiek z krajiny boli schopné vyrovnáť sa s odstredivými faktormi, s náboženským násilím a hrozbou dezintegrácie Iraku.

Vplyvné hlasy v americkom Kongrese a v prostredí nádejných prezidentských kandidátov pred tohtoročnými jesennými voľbami, ktoré otvorene žiadajú či už čiastočné, alebo úplné stiahnutie amerických ozbrojených síl z Iraku, sú teda hrozbou predovšetkým pre Európu.

Čo teda hovoria americkí „top“ kandidáti na prezidentský úrad na pokus Bushovej administratívy zabrániť na Blízkom a strednom východe globálnej bezpečnostnej kríze tým, že z Iraku urobia „druhé Nemecko“ alebo „druhé Japonsko“?

Ak budeme načúvať prejavom týchto kandidátov alebo mediálnym rozhovorom s nimi, tak je jasné, že nepríčetne idealistickú éru prezidenta Busha vystrieda pragmatizmus. Prakticky všetci relevantní kandidáti (Hillary Clintonová a Barack Obama za Demokratov a Mike Huckabee či John McCain za Republikánov) sú za ukončenie vojny v Iraku, ako ju praktizuje prezident Bush. Všetci skryto či otvorene poukazujú na to, že USA síce robili chyby, ale zlyhali Iráčania.

Ak sa chcú mať lepšie ako sa mali za Saddáma Husajna, tak budú musieť prevziať zodpovednosť za svoju budúcnosť sami. Niektorí by stiahli vlastné jednotky z Iraku už do marca 2008 (Barack Obama), prípadne tak chcú urobiť do januára 2009 (Hil-

lary Clintonová), ak to predtým neurobí Kongres. Za Republikánov kritizuje vojnu v Iraku John McCain, aj keď ten odmieta skôr spôsob, akým vojnu viedol prezident Bush. Najväčší priazniviec súčasného prezidenta Busha – Rudy Giuliani – už nijakú šancu na zvolenie za prezidenta nemá a Mike Huckabee venuje zahraničnej politike minimum pozornosti.

Z predvolebných vyjadrení kandidátov na budúceho amerického prezidenta je jasné, že ukončenie americkej masovej prítomnosti v Iraku je otázkou času a USA sa rozhodli prestať Iráčanom robiť policajtov. Otázka už neznie „kedy“, ale „ako“.

POUČENIE

Napriek tomu, že vojna v Iraku bude v USA večnou témou kontroverzných historických diskusií, prípadne rýchle ukončenie americkej prítomnosti v Iraku bude mať pre krajinu najskôr oveľa horšie následky ako režim Saddáma Husajna a môže navyše viesť k rozpadu Iraku, čo je v rozpore s jednou z pôvodných amerických priorit tesne pred inváziou. Prínosom spojeneckej invázie je odstránenie pred podobnými pozemnými operáciami inde na Strednom východe, predovšetkým v Iráne. Po irackej skúsenosti sa americký vojnový potenciál bude musieť nutne adaptovať na iný spôsob vedenia vojenských zásahov či intervencií.

Súčasne však táto intervencia poslúžila ako odstránenie pre tie štáty, ktoré sa nejakým spôsobom dostali do konfliktu s USA. Netýka sa to len chronicky známych prípadov Japonska a Nemecka. Blesková „denuklearizácia“ Líbye (aj keď možno len prechodná) po invázii do Iraku je len zlomkom lekcí, ktorých sa v minulých desaťročiach dostalo agresívnym štátom. Vietnam sa po americkej intervencii na juhu a masívnom bombardovaní na severe stal po skončení americkej intervencie tragickým príkladom nemožného štátu, z ktorého masovo utiekalo obyvateľstvo, štátu, z ktorého sa stal agresor proti svojmu malému susedovi, a štátu, ktorý vtiahol krajinu do vojny so susednou Čínou.

„Vítazstvo“ Vietnamu vo vojne s USA bolo Pyrrhovým víťazstvom a urýchlilo pád komunizmu vo svete. Už v roku 1950 nastúpila podobnú cestu Severná Kórea, ktorej sa neoplatila agresia proti juhu, keď vyvolala následnú americkú intervenciu. Dnes je táto krajina chudobincom Ázie a jediný vplyv, ktorý má, pochádza z jej jadrového programu, ktorý tento štát ešte väčšmi izoloval od zvyšku sveta. O obdobnej skúsenosti môže hovoriť afganský Taliban, ktorý tým, že povolil agresiu proti USA zo svojho územia, prišiel v krajine o moc.

Tí jeho predstavitelia, ktorí neutiekli, boli zajatí alebo zabití. To isté postihlo politických a vojenských reprezentantov Iraku spreď roku 2003. Po agresii voči americkému chránencovi Kuvajtu boli špičkoví predstavitelia Saddámovho režimu uväznení, zastrelení alebo potupne obesení. Ani po prípadnom stiahnutí sa z Iraku nemusí byť koniec americkým ambíciám. „Kurdská karta“ je akýmsi tromfom v rukách USA. Po prípadnom vyhlásení nezávislosti budú Kurdi nevyhnutne potrebovať ochranu pred arabskými Iráčanmi, Iráčanmi aj Turkami. Vzhľadom na aktívnu podporu ich ozbrojených síl pri spojeneckej invázii by bolo od USA veľmi nerozumné odoprieť im štatút svojho ďalšieho chránenca v regióne.

samson@sfp.sk

(Autor je výskumným pracovníkom RC SFPA, n. o.)

REFERENCIE

Congress report finds Iraq failing on goals. 30. 8. 2007. In: <http://uk.reuters.com/article/worldNews/idUKN3038813320070830>

Salzman, Philip Carl: The Middle East's Tribal DNA. In: The Middle East Quarterly, Winter 2008. In: <http://www.meforum.org/meq/>

The Arab Human Development Report Series (2002 – 2005) – An Overview. In: http://www.undp.org/arabstates/PDF2005/AHDR4_04.pdf

SVITÁ KURDOM NA LEPŠIE ČASY?

Turecká armáda dodnes vykonala v severnom Iraku 24 čiastočne úspešných cezhraničných pozemných operácií a nespočetné množstvo vzdušných operácií. Hoci sa pred každou z operácií povie, že táto bude posledná, kým sa teror PKK (Strany kurdských pracujúcich) neskončí, budú pokračovať aj intervencie. Prečo sa vlastne Turecko do nich púšťa? Prečo severný Irak spôsobuje Turecku taký hlavybôl? Odpoveďou je komplikovaná kurdská otázka, ktorá ostáva nevyriešená od 19. storočia, a terorizmus PKK, ktorá používa severný Irak ako hlavný stan na útoky proti Turecku.

V tureckej štátnej tradícii sa predpokladá, že definovať problém súvisiaci s jednou konkrétnou komunitou ako tému a riešiť ho z tohto pohľadu, je prejavom slabosti. Jednou z obetí takéhoto chápania je „kurdská otázka“. Existuje však dosť dôvodov predpokladať, že vskutku ide o osobitnú otázku.

V priebehu dejín, aspoň do 19. storočia, žili Kurdi pod administratívami viacerých štátov a požívali širokú autonómiu. Keď sa táto autonómia začala zužovať a štát sa usiloval integrovať ich do spoločnosti, Kurdi začali revoltovať. Kurdi sa sami definujú ako „najväčšia komunita (okolo 40 miliónov) na Strednom východe, ktorá nemá vlastný štát. Po prvej svetovej vojne na základe Wilsonovho princípu získalo každé spoločenstvo na Strednom východe – okrem Kurdov – právo na sebaurčenie. V zásade aj Kurdi dostali tento sľub, pomery tej doby si však vyžadovali, aby nebol splnený. Následne bolo územie, ktoré sa v dejinách nazývalo „Kurdistan“ rozdelené medzi Turecko, Irak, Irán a Sýriu. Navyše napriek sľubom daným Kurdom neboli zastúpení na Lausannskej konferencii.

I tak právo tureckých občanov používať akýkoľvek jazyk bolo garantované v článku 39 Lausannskej zmluvy. Napriek tejto záruke však štát začal uplatňovať asimilačnú politiku poturčovania a vylúčil, že by v Turecku existoval niekto iný ako Turci. Najmä vo východnej a juhovýchodnej Anatólii boli už existujúce kurdské školy zatvorené a používanie kurdského jazyka bolo zakázané. Tejto politike čelili všetky spoločenstvá na území Anatólie. Dôvodom bola skúsenosť z Osmanskej ríše, ktorá dávala takmer neobmedzenú autonómiu komunitám pod svojou správou, no keď začala strácať moc, tieto autonómne komunity sa vzbúрили, požadovali nezávislosť, čím urýchlili kolaps ríše.

Osmanská ríša tak bola vnímaná ako negatívny príklad multi-komunitnej štruktúry. V dôsledku tohto príkladu štát popieral akékoľvek kultúrne identity okrem tureckej. Silný odpor voči tejto politike vyvinula len kurdská komunita, a tak od vzniku republiky vypuklo vyše 25 vzbúr. Štát odpovedal nútenými presunmi a politikou homogenizácie populácie na ukončenie týchto vzbúr a odstránenie feudálnej štruktúry komunity. Vplyvom týchto politík zostával juhovýchod ekonomicky a sociálne podpriemerne rozvinutý – k tomu sa pridávala aj topografia a terorizmus.

Štát vždy vnímal kurdskú otázku ako bezpečnostný problém a podľa toho podnikal aj opatrenia. Po týchto striktných opatreniach a po vzniku PKK však otázka skutočne získala bezpečnostný rozmer. Po prevrate v roku 1980 boli proti teroristom prijaté tvrdšie opatrenia, mnoho ľudí bolo obvinených z podpory PKK, bolo vyhlásené stanné právo. Slová ako Kurd a ďalšie, ktoré mohli vyjadrovať takzvaný separatizmus, boli zakázané. Prostriedkami na oklieštenie miestnej podpory pre PKK sa stali mučenie, podpalovanie dedín, a elity, ktoré spomenuli alebo narhovávali riešenie, aj tie najdemokratickejšie, boli uväznené.

DEJINY PKK

Reťaz krvavých udalostí sa začala, keď študent ankarskej univerzity Abdullah Öcalan 27. októbra 1978 založil neomarxistickú Kurdskú stranu pracujúcich (PKK), s cieľom zasadiť sa o nezávislý Kurdistan.

Po jej založení vyhlásil, že si vybral Maov revolučný štýl a v juhovýchodnej a východnej Anatólii začal aplikovať metódy terorizmu – masívne teroristické útoky proti miestnym obyvateľom

a bezpečnostným zločkám. Podľa Öcalanovho vlastného odhadu vykonala PKK v rokoch 1978 – 1999 6 036 útokov, 3 071 bombových útokov a 1 046 únosov. V ich dôsledku prišlo o život 4 472 občanov, 3 874 vojakov, 247 policajtov, 1 225 príslušníkov vidieckej stráže a ďalšie tisíce utrpeli zranenia. PKK hrala významnú úlohu pri obchode s drogami, ľuďmi a praní peňazí v Európe aj na Strednom východe. Možno povedať, že PKK sa správa ako bežná zločinecká skupina, v kontraste s imidžom hnutia za slobodu, aký jej niekedy dáva zahraničná tlač.

Najväčšou chybou štátu bolo vnímať PKK zo začiatku ako slabú a obyčajnú organizáciu študentskej revolty, v dôsledku čoho ani nepodnikal zásadné opatrenia na jej umlčanie. Keď raz začala s krvavými útokmi, už bolo neskoro. Öcalan už totiž použil ideológiu kurdskosti na získavanie nových členov – najmä hladných, bez prístupu k čistej vode, nezamestnaných a odcudzených štátom – vo východnej a juhovýchodnej Anatólii. Priepasť medzi štátom a armádou na jednej strane a kurdským obyvateľstvom na strane druhej sa rozširovala, keďže štát a armáda ho považovali za podporovateľa a stúpenca PKK a tvrdo za to trestali.

PKK niekoľkokrát ohlásila unilaterálne takzvané prímeria. To však bolo len v rámci taktiky – svojich aktivít sa nikdy nevzdala. Posledné tzv. prímerie bolo ohlásené po chytení Öcalana 15. februára 1999 tureckou tajnou službou v Keni. Keď ho chytili, mal pri sebe falošný grécko-cyperský pas na meno Lazarova Mavrosa – grékokyperského novinára, ktorý bol zhodou okolností viceprezidentom Cypersko-kurdistanskej komisie solidarity. Tentoraz bolo prímerie pre PKK opodstatnenejšie – po prvé, chytenie zakladateľa vyvolalo u teroristov pocit zúfalstva a sklamanie a organizácia sa začala štiepiť. Po druhé, Öcalan hneď po chytení vyhlásil: „Moja matka je Turkyňa, ak mi dáte šancu, budem slúžiť štátu.“ A aj počas procesov priznal, že spôsob, akým sa usiloval dosiahnuť svoje ciele, bol nesprávny. Tieto slová len posilnili sklamanie medzi niektorými teroristami a tí sa následne rozhodli založiť ďalšie organizácie pod inými názvami. Po tretie, teroristi sa obávali, že by nad Öcalanom mohol byť vyneseny rozsudok smrti, a tak sa rozhodli štát neprovokovať. Dúfali, že so štátom sa bude dať o prepustení Öcalana vyjednávať. Po štvrté, PKK sa usilovala dokázať, že Öcalan je užitočnejší živý ako mŕtvy. Po piate, Turecko prechádzalo reformami na ceste k vstupu do EÚ a väčšie sociálne, politické a kultúrne práva zmenšili podporu kurdských občanov pre PKK a urobili tak organizáciu nepotrebnou.

Navyše po útokoch z 11. septembra Spojené štáty podnikli veľa tvrdých opatrení proti všetkým druhom terorizmu a jeho podporovateľom a tlačili aj na štáty, ktoré priamo alebo nepriamo podporovali PKK. Zaradenie PKK do oficiálnych zoznamov teroristických organizácií USA aj EÚ obmedzilo jej medzinárodnú podporu.

Toto prímerie však ukončili ďalšie útoky v juhovýchodnej Anatólii v roku 2004. Existuje niekoľko dôvodov na jeho ukončenie – po prvé, rozhodnutie tureckého parlamentu nepodporiť USA v operácii proti Iraku bolo pre Turecko pridrahé. Od ďalšieho vývoja v Iraku a jeho politickej rekonštrukcie zostalo izolované a prišlo tak aj o možnosť ovplyvniť riešenie statusu severného Iraku. Po druhé, Turecko riskovalo stratu strategického partnerstva s USA, ako aj prípadný trest. Po tretie, reformy nevyšli tak, ako sa očakávalo, a to spôsobilo sklamanie Kurdov.

Následne dal Öcalan prostredníctvom svojich právnikov inštrukcie ukončiť prímerie. Po štvrté, Turecko malo prvý raz po dlhom čase vládu zloženú z jednej strany, navyše s islamistickým pozadím, a to znepokojilo externé subjekty, ktoré následne začali využívať PKK na destabilizáciu Turecka. Ďalším dôsledkom je, že táto vláda sa snaží robiť politiku cieleňú na získanie si Kurdov, čo však ideológovia PKK vnímajú ako nebezpečenstvo pre ideológiu kurdskej. Z týchto všetkých dôvodov sa PKK opäť uchýlila k útoku.

DEJINY INTERVENCIÍ

V Lausanskej zmluve boli vyriešené takmer všetky sporné záležitosti okrem statusu úžin a statusu provincie Mosul na hraniciach Turecka s Irakom. Pred tureckou vojnou o nezávislosť nebol Mosul súčasťou žiadneho štátu, takže sa považoval za súčasť nového Turecka. Ale počas konferencie v Lausanne vyslala Veľká Británia niekoľko signálov o tom, že jej nie je po vôli, aby Mosul pripadol Turecku, a bola by ochotná za to bojovať. Už v tom čase bolo známe, že Mosul má bohaté zásoby ropy.

Keď v juhovýchodnej Anatólii prepuklo povstanie šejka Saida – prvá revolta Kurdov proti novej republike – s tichou podporou Veľkej Británie, Turecko pochopilo, že Británia to myslí vážne a Kurdi môžu byť nebezpečenstvom pre mier. Po krvavom potlačení revolty sa Turecko rozhodlo v záujme zachovania mieru Mosul obetovať a prenechalo ho Veľkej Británii za 10 % z príjmu z mosulskej ropy po dobu 10 rokov. Dohoda bola podpísaná 29. mája 1924. Odvtedy bola hranica s Irakom vnímaná ako problematická časť krajiny.

Následne boli podpísané dohody o spolupráci v oblasti bezpečnosti – v roku 1926 dohoda o hraniciach medzi Tureckom, Irakom a Spojeným kráľovstvom a v roku 1946 dohoda o partnerstve a dobrých susedských vzťahoch medzi Tureckom a Irakom. Na základe týchto dohôd mali obe strany zodpovednosť za chytanie a vydávanie zločincov, ktorí spáchali zločin na území jednej krajiny a unikli do ďalšej. Navyše podľa Protokolu o bezpečnosti, ktorý bol podpísaný 15. októbra 1984, mali ozbrojené sily oboch strán právo na cezhraničné operácie v dosahu 5 km od hraníc na prenasledovanie zločincov aj bez povolenia druhej strany.

Keď Saddám Husajn použil proti Kurdom v severnom Iraku chemické zbrane, Turecko Kurdov žiadajúcich o azyl prijalo. Proti tomu sa však postavili iracké ozbrojené sily, odvolávajú sa na Protokol o bezpečnosti, a utekajúcich Kurdov sa snažili dosiahnuť. Ak by to Turecko umožnilo, mohol vzniknúť veľký masaker, a tak Turecko hranice s Irakom zavrelo, tvrdiac, že protokol bol podpísaný len na štyri roky, a jeho platnosť teda vypršala.

AKO PODPORIŤ TERORISTOV

Po vojne v Perzskom zálive sa Saddám Husajn usiloval krvavo potlačiť revolty Kurdov a šiitov v Iraku. Keď Kurdi žiadali o azyl, Turecko upozornilo na problém OSN. 5. apríla 1991 BR OSN prijala rezolúciu 688/1991, podľa ktorej boli prelety irackých lietadiel a vojenské operácie irackej armády na sever od 36. rovnobežky zakázané. V nadväznosti na túto rezolúciu bola v severnom Iraku zriadená spoločnou jednotkou (vojenské sily USA, Veľkej Británie a Francúzska) tzv. bezpečná zóna. Cieľom bolo chrániť Kurdov a šiitov. Hoci Turecko vedelo, že vytvorenie bezpečnej zóny znamená de facto secesiu severného Iraku a položí základ vytvoreniu nezávislého Kurdistanu, podporilo rezolúciu, ako aj lokálne kurdske skupiny pod vedením Talabáního (súčasný iracký prezident) a Barzáního (súčasný predseda severoirackej miestnej vlády).

Severný Irak však nebol stabilizovaný. Po vyhlásení bezpečnej zóny tam totiž vzniklo isté mocenské vákuum – ani miestne kurdske skupiny, ani spoločná jednotka nemohli kontrolovať územie úplne. Územie sa stalo bezpečnou zónou pre teroristov a zločincov. Kedykoľvek bola PKK porazená tureckou armádou, utiahla sa práve sem, aby nabrala nové sily. Podľa posledných

správ je dnes v Severnom Iraku 18 táborov PKK, ktoré vznikli vďaka čiastočnému bezvládu. Presne preto Turecko už niekoľko rokov podniká cezhraničné operácie.

Ako právny základ používa Turecko bilaterálne dohody a rezolúcie OSN týkajúce sa sebaobrany (Charta OSN článok 51), definíciu agresie – dodatok 3314 (XXIX) zo 14. decembra 1974 – a rezolúciu o bezpečnej zóne. Okrem týchto právnych opôr boli operácie vykonávané s podporou miestnych skupín, USA a medzinárodného spoločenstva. Ale v predchádzajúcich rokoch, hoci mali podľa Turecka oporu v práve, EÚ občas operácie kritizovala vzhľadom na ľudské práva a integritu a suverenitu Iraku.

Ale po tom, čo boli PKK, KADEK a KONGRA-GEL (to isté len pod iným menom) uznané za teroristické organizácie, operácie začali byť vnímané ako právo Turecka na sebaobranu. V novembri 2007 komisár EÚ pre rozšírenie Olli Rehn spomenul túto otázku v prejave pred Európskym parlamentom, kde uviedol, že „Turecko čelí cezhraničným teroristickým útokom od PKK, ktorá je v EÚ na zozname teroristických organizácií. EÚ odsudzuje všetky teroristické útoky a chápe potrebu Turecka chrániť svojich občanov ...“.

EÚ, USA A KURDSKÁ OTÁZKA

Fenomén kurdskej imigrácie členské štáty EÚ prinútil zapojiť sa do riešenia kurdskej otázky. Rezolúcia, ktorú prijal Európsky parlament 12. júna 1992, nazvaná Práva kurdskej komunity, hovorí o práve Kurdov na sebaurčenie. Hoci toto právo malo byť uplatnené už po prvej svetovej vojne na základe Wilsonových princípov, spojenecké štáty ho vtedy de facto nerešpektovali. Dnešné geopolitické podmienky nezávislému Kurdistanu nepracujú. Najrealistickejšie je uplatnenie práv Kurdov aspoň v rámci existujúcich hraníc.

Takto to vníma aj veľká časť kurdskej elity. Najmä po tom, čo Turecko podstúpilo a plánuje podstúpiť reformy s cieľom splniť kodanské kritériá, vníma to tak aj väčšina Kurdov.

Štáty EÚ však stále váhajú s obmedzením podpory (financnej i kultúrnej) pre PKK – najmä pokiaľ hovoríme o rôznych propagandistických rádiách alebo spolkoch v západnej Európe. Počas súdneho procesu sa A. Öcalan priznal, že niekoľko výcvikových táborov PKK bolo dokonca v Grécku. Mnohé z krajín, ktoré mali v minulosti s Tureckom nejaký problém, alebo mali ambície na Strednom východe, sa ho snažili vyriešiť tak, že poskytl určitú podporu PKK: príkladom sú Irán, Sýria, Rusko, Arménsko, Grécko a Cyprus.

Požiadavky Kurdov v Turecku

Sociálne a kultúrne:

- Uznanie Kurdov ako osobitnej komunity, ktorej identita je rešpektovaná;
- Ukončenie všetkého diskriminačného zaobchádzania a status rovnoprávných občanov;
- Možnosť vzdelávať sa na všetkých stupňoch v kurdštine;
- Mať možnosť zveľaďovať vlastnú kultúru;
- Ukončenie nútených vystahovávaní a presunov;
- Uznanie kurdštiny za oficiálny jazyk.

Politické a administratívne:

- Byť zastúpený v tureckom parlamente pod kurdskou identitou;
- Mať štátne aj súkromné televízne a rozhlasové stanice, ktoré vysielajú v kurdštine.

Ekonomické:

- Odstrániť dôsledky operácií v zničených dedinách a provinciách;
- Ekonomický rozvoj východnej a juhovýchodnej Anatólie;
- Pozemková reforma, ukončenie feudálnej štruktúry.

Spracované na základe prejavov Osmana Baydemira (starosta Diyarbakiru; Tuncera Bakirhana (bývalý predseda kurdskej strany DEHAP), kurdskej intelektuálov Mehdi Zana a Tarik Ziya Ekinci a prezidenta parížskeho kurdskeho inštitútu Kendala Nezdana.

Prístup USA bol komplexnejší a realistickejší. Možno povedať, že postup sa menil v závislosti od záujmov. Chytenie Ócalana je výsledkom spolupráce amerických a tureckých služieb. V súčasnosti USA zastávajú odmietavé stanovisko k veľkoplošným cezhraničným operáciám, ale usilujú sa zabrániť maloplošným.

Po skončení Saddámovej éry v Iraku si Turecko za svoje ciele stanovilo: nedopustiť vznik samostatného Kurdistanu, bojovať proti PKK, poskytnúť záruky Turkomanom v Iraku a garantovať integritu a stabilitu Iraku. Ťažko však povedať, či prostriedky na splnenie týchto cieľov použilo s úspechom. Hoci v auguste podpísalo s irackou vládou memorandum o porozumení, nepodarilo sa mu predĺžiť platnosť protokolu z roku 1984, ktorý umožňoval cezhraničné operácie aj bez súhlasu irackej vlády.

V uplynulých rokoch Cengiz Candar – jeden z najväčších odborníkov na Stredný východ v Turecku – hovorieval, že „Kurdi prestanú byť témou na Strednom východe vtedy, keď si vytvoria vlastný štát, alebo ak jednoducho prijmú občianstvo iného štátu, ktorý ich uzná za rovných.“ Ak má Candar pravdu, môže sa povedať, že kurdska otázka je dnes tak blízko k vyriešeniu,

ako ešte nikdy v dejinách. Kurdi v Turecku už čoskoro budú mať možnosť vystupovať pod vlastnou identitou, a to vďaka reformám na ceste do EÚ. To zníži podporu pre terorizmus PKK. Kurdi v Severnom Iraku sú zasa veľmi blízko tomu, aby získali vlastný štát a splní sa ich historický sen. Turecko by si už dnes malo začať pripravovať stratégie na to, čo urobí, keď vznikne nezávislý Kurdistan. Bude ho vnímať ako nepriateľa, alebo ako priateľský susedný štát s relatívne silnými väzbami s kurdskými občanmi Turecka?

(Autor študuje na Istanbul Kultur Universitesi, absolvoval stáž v SFPA)

REFERENCIE

Sedat Yigit, „Hangi Kürtler“ 20.12. 2006, http://www.kurinfo.com/basin/sedat_yigit.htm

Ocalan Davasi, „Gerekeci Karar, 2-Esas Hakkında Mutalaa“ <http://www.belgenet.com/dava/gerekece05.html>

Stanislav Guláš

IRACKO-IRÁNSKE VZŤAHY A ICH VPLYV NA BEZPEČNOSTNÚ SITUÁCIU NA STREDNOM VÝCHODE

Súčasný vývoj bezpečnostnej situácie na Strednom východe potvrdzuje, že bezpečnostná rovnováha v tomto regióne závisí od bezpečnostných rovnôh v jednotlivých štátoch. Nový fenomén globalizácie vojensko-politických ohrození sa v súčasnosti dostáva do popredia najmä z dôvodu diverzifikácie teroristických aktivít. Tie sa totiž v poslednom čase plánujú v úplne inej krajine, než je tá, z ktorej je zabezpečované financovanie či vedenie útokov. Na základe vývoja medzinárodnej bezpečnostnej situácie možno predpokladať, že schopnosť medzinárodného spoločenstva promptne reagovať na teroristické útoky v globálnom vojensko-politickom meradle bude aj naďalej sťažená tendenciou permanentnej expanzie teroristických organizácií, zdokonaľovaním ich financovania a upevňovaním ideologického presvedčenia jej členov. V súvislosti s narastajúcim globálnym charakterom teroristických aktivít a aktuálnou vojensko-politickou situáciou na Strednom východe sú jednými z kľúčových oblastí záujmu USA i Ruskej federácie krajiny Irak a Irán.

Oba štáty dnes prechádzajú podstatnými vnútropolitickými i zahraničnopolitickými zmenami, ktorým dominuje transformácia vnútorného usporiadania. O zmenách v Iraku sme denne informovaní v súvislosti s aktivitami spojeneckých vojsk v tejto krajine. Ako je to však v Iráne? Aj iránska spoločnosť prechádza vnútornou transformáciou, kde príčinou vnútorných konfliktov je najmä rozpor medzi tradičným vnímaním islamu a spôsobom, akým sa na vzťah náboženstva a štátu pozerajú reformné skupiny. Súčasná bezpečnostná situácia v Iráne sa nesie aj v znamení permanentnej kritiky iránskeho jadrového programu zo strany medzinárodného spoločenstva.

Na krajinu negatívne vplyva aj medzinárodné podozrenie, že Irán zakladá teroristické bunky v jordánskom hlavnom meste Ammáne, že je najväčším štátnym sponzorom terorizmu a že financuje, vyzbrojuje, organizuje a pomáha cvičiť nielen libanonský Hizballáh, ale aj palestínsky Islamský džihád a Hamas. Diskutuje sa aj o snahe iránskeho prezidenta Ahmadínežáda aplikovať v krajine severokórejský model – totalitárny systém a riadenú ekonomiku, čo rúca predstavy, ilúzie a nádeje mnohých západných politikov, že v Iráne niekedy vznikne demokratický politický systém.

Hoci sa v Iráne pravidelne konajú prezidentské, parlamentné a komunálne voľby, o demokracii hovoriť nemožno. Iránsky volebný mechanizmus pritom patrí k tým demokratickejším v danom regióne. Ľudia si však môžu vybrať iba z tých kandidátov,

ktorých im určí režim. A prezident Ahmadínežád sa ani netají tým, že jeho predstava o islame a demokracia sa vzájomne vylučujú. Vášnivo odmieta slobodné trhovú hospodárstvo a trvá predovšetkým na „náboženských povinnostiach“, a nie na ľudských právach.

Ak sa Európania zbavia ilúzií o možnostiach úspechu diplomacie vo vzťahoch s Iránom, tieto problémy sa môžu dostať pred Bezpečnostnú radu OSN. Ak teda hovoríme o dôsledkoch vzťahov medzi Irakom a Iránom, jedným z najhorších môže byť narušenie zraniteľných výdobytkov demokracie v Iraku, kde sa podieľa na demokratickej moci šiítska väčšina, ako aj v Libanone, kde je Iránom sponzorovaný šiítsky Hizballáh hrozbou pre novonadobudnutú krehkú demokraciu.

PROTIVNÍK ČÍSLO 1?

Irán je v súčasnosti na Strednom východe pre USA (v nemalej miere aj pre krajiny NATO) protivníkom číslo jeden, a to najmä z dôvodu podozrenia z vývoja vlastných jadrových zbraní. Irán však intenzívne odoláva politickým tlakom zo strany medzinárodného spoločenstva. Je pozoruhodné, že Irán, krajina bohatá na ropné zdroje, sa v ostatnom čase začal vážne zaoberať problematikou alternatívnych zdrojov energie. Jeho záujem o jadrovú energiu má pravdepodobne dve hlavné príčiny.

V prvom rade pravdepodobne ide o snahu uskutočniť vlastný jadrový výskum (program) s cieľom získať alternatívny zdroj

energie, ktorý sa bude dať využiť v civilnej sfére. Tento predpoklad je založený na expertízach stavu energetických zdrojov v regióne, podľa ktorých sa prírodné ropné ložiská v Perzskom zálive v najbližších 10 rokoch rapídne znížia. V druhom rade je cieľom iránskych jadrových aktivít pravdepodobne snaha tajne vyvinúť jadrové zbrane, prostredníctvom ktorých sa Irán bude môcť dostať do pozície jadrovej veľmoci v regióne Stredného východu.

Svoje vyjednávacie pozície si Irán upevňuje s veľkou podporou Ruskej federácie (RF), ktorá sa snaží udržať si vplyv v Iráne aj z hľadiska svojho statusu pozorovateľa v rámci Šanghajskej organizácie pre spoluprácu (SCO). Svojím vplyvom v SCO, ktorej členmi sú aj Čína a bývalé sovietske krajiny na území Strednej Ázie, by Ruská federácia vytvorila protipól vplyvu USA na Strednom východe a v Strednej Ázii. Preto je možné predpokladať čoraz väčšiu orientáciu Ruskej federácie na spojenectvo s Iránom. Sekundárnym dôvodom negatívneho postoja medzinárodného spoločenstva k Iránu je nárast obchodov s vojenským materiálom medzi Iránom a Ruskou federáciou. Upevňujúce sa partnerstvo medzi Ruskou federáciou a Iránom dokrešľuje aj potenciálna, doteraz však nepotvrdená dohoda medzi Ruskou federáciou a Iránom o vytvorení plynového kartelu.

SLABOSTI IRAKU

V ostatnom období má vývoj bezpečnostnej situácie v Iraku pozitívnejší trend než v minulosti (relatívne nižší počet teroristických útokov, mŕtvych, a pod.), ale ani tak situáciu nemožno hodnotiť ako dobrú. Spojenecké sily posielajú do Iraku svoje najlepšie vojenské jednotky a mieniajú enormné množstvo finančných prostriedkov. Čo je tou chýbajúcou súčiastkou v oblasti udržania vhodnej úrovne bezpečnostnej situácie v Iraku? Medzinárodné mimovládne organizácie tvrdia, že sú to práve chýbajúce skutočné a úprimné záujmy spojencov na čele s USA v tejto krajine.

Irak zatiaľ držia pokope mnohonárodné sily, ktoré zabraňujú aj vzplanutiu občianskej vojny. Iracká vláda sa môže oficiálne oprieť o 326 000 príslušníkov ozbrojených síl. Ďalších 145 000 vojakov (Služby na ochranu infraštruktúry) má údajne skôr rozpoltenú lojalitu a nepodlieha plne vláde, ktorá sa snaží podriadiť ich ministerstvu vnútra. Ďalej je tu 60 000 príslušníkov Mahdího armády, ktorí zohrávajú kontroverznú úlohu. Pozitívne je, že sa starajú o poriadok a bezpečnosť v šiitských enklávach, najmä v severovýchodnom Bagdade, kde žije okolo 2,5 milióna ľudí z celkového počtu 6 miliónov obyvateľov hlavného mesta. Vojenský krízový manažment bude očividne hlavnou zložkou krízového manažmentu až pokiaľ sa nepodarí zastaviť násilie.

Dvanásteho júla 2007 schválila Snemovňa reprezentantov USA návrh zákona o stiahnutí amerických vojakov z Iraku do 1. 4. 2008. (Tu je nutné zdôrazniť, že v USA o vojne, resp. o vojenských záležitostiach v konečnom dôsledku rozhoduje prezident USA). Podľa zákona by bližšie nešpecifikovaný počet vojakov zostal v Iraku za účelom výcviku irackých bezpečnostných síl, vykonávania protiteroristických operácií a ochrany amerických diplomatov. Zákon bol prijatý práve v čase, keď sa bezpečnostná situácia v Iraku vyvinula do extrémnej podoby v dôsledku čoraz častejších ozbrojených stretov miestnych militantných skupín. Intenzita násilia v krajine tak predstavuje hlavnú prekážku v procese národného zmierenia medzi znepriatelenými etnickými, resp. náboženskými skupinami. Riešenie je teda celkom v rukách irackých bezpečnostných síl. V porovnaní so spo-

jeneckými jednotkami sa nedávajú zahanbiť ani iracké ozbrojené sily.

Ostatné rozhodnutie irackej armády nakúpiť v roku 2007 komplexný špeciálny výstroj, ktorý má chrániť vlastných vojakov pred nášľapnými mínami, sa stretlo s veľkým nepochopením, najmä z dôvodu zúfalého nedostatku vojenskej leteckej a delostreleckej techniky, ktorá by de facto umožnila fungovanie armády nezávisle od spojeneckých vojsk. Pritom nákup ťažkej techniky sa mal uskutočniť už v druhej polovici roku 2007. Iracké ozbrojené sily v súčasnosti nemajú nijaké ľahké ťažiskové zbrane, ktoré by mali kaliber väčší než 60 mm. Stovky svojich tankov, obrnených vozidiel a delostreleckých batérií totiž Irak stratil počas invázie spojeneckých vojsk v roku 2003.

V súčasnosti Irak nakupuje zastarané tanky a vozidlá z východoeurópskych krajín a ani situácia v letectve nie je ružová. Irak, ktorý v minulosti vlastnil stovky moderných prúdových lietadiel, má v súčasnosti 12 ľahkých prieskumných lietadiel, tri dopravné lietadlá a niekoľko ľahkých dopravných vrtuľníkov. Práve preto Irak ani v blízkej budúcnosti nebude môcť vybudovať silnú armádu, schopnú zabezpečiť vlastnými silami ochranu štátnych hraníc, ale sa bude musieť spoliehať na pomoc spojeneckých vojsk, najmä USA. Zabezpečenie vnútornej bezpečnosti v Iraku je v súčasnosti prioritnou úlohou irackých bezpečnostných síl. Až po všeobecnej stabilizácii bezpečnostnej situácie v krajine sa pozornosť bude môcť detailnejšie venovať aj leteckej či delostreleckej technike.

VELKÍ HRÁČI

V Iraku sú hnacou vojenskou silou USA. Z pohľadu USA je zrejme ich chápanie strategickej polohy Iraku v oblasti Perzského zálivu v kontexte priameho susedstva s najväčším americkým a irackým rivalom – Iránom. Najhoršia situácia je v klasických irackých baštách odporu (centrálne a severné časti Iraku). Prezident USA George Bush opakovane deklaroval, že bude vetovať všetky zákony, ktoré by mali čo i len minimálny negatívny vplyv na stratégiu voči Iraku. Preto je možné predpokladať, že návrh zákona o odsune jednotiek USA z Iraku nebude počas jeho funkčného obdobia schválený. V podstate tak bude prezident USA vytvárať priestor na dosiahnutie aspoň parciálnych úspechov amerických vojsk, čím aspoň čiastočne uspokojí domácu verejnú mienku.

Svoj vplyv na Strednom východe a v Strednej Ázii si naďalej udržiava aj Ruská federácia, ktorá v 90. rokoch minulého storočia pomohla Iránu postaviť dva jadrové reaktory. Z pohľadu dlhodobého vývoja globálnych bezpečnostných hrozieb sú pre RF kľúčové hrozby z možných teroristických útokov, čiastočne podmienené dlhodobou vojnou proti islamským radikálom, s priamym vplyvom na vlastnú energetickú bezpečnosť. V súvislosti s tým bude Ruská federácia za dôležitý región považovať najmä oblasť Perzského zálivu. Kým však USA stále plne podporujú Izrael, RF už dnes kladie dôraz na vzťahy s Iránom.

NAPÄTÝ REGIÓN

Energetické zdroje v oblasti Perzského zálivu a rozdielne regionálne záujmy USA a Ruskej federácie spolu s pretrvávajúcimi jadrovými aktivitami Iránu sú zdrojom lokálneho napätia a vytvárajú v tomto regióne výrazné bezpečnostné riziko s možnou eskaláciou do ozbrojeného konfliktu. Väčšina krajín Stred-

Súčasný stav irackej ťažkej bojovej techniky

Tanky: 72 ks T-55 a 77 ks T-72 (žiadne plány na nákup nových tankov).

Bojové vozidlá pechoty: 250 ks sovietskych BMP-1 a 6 ks brazílskych EE-9 Cascavels (plánovaný nákup 110 ks BMP a 29 ks Cascavels do konca roku 2007).

Obrnené transportéry: 61 ks pásových MT-LB, 69 ks šesťkolesových BTR-80 (plánovaný nákup 29 ks BTR-80 do konca roku 2007 a ďalších 336 ks začiatkom roku 2008).

Obrnené vozidlá: 353 ks poľských štvorkolesových DZIK, 291 ks Textron T-6 Badger, 115 ks juhoafrických REVA a 62 ks Textron Systems M117 ASV (plánovaný nákup 247 ks DZIK, 149 ks Badgers a 13 ks REVA. Väčšina z nich v priebehu roku 2007. Vozidlá DZIK a Badger bude používať iracká armáda. Vozidlá ASV a REVA bude používať Iracká národná polícia.

Úžitkové vozidlá: 2 647 ks AM General Humvee, 600 ks obrnených džípov Land Rover a 60 ks domácich vozidiel Mohafiz (plánovaný nákup 952 ks Humvee v priebehu niekoľkých najbližších rokov).

ného východu je zásadne proti tomu, aby Irán vlastnil zbrane hromadného ničenia a táto skutočnosť pôsobí veľmi negatívne aj na vzájomné iracko-iránske vzťahy). Hoci sa v mnohých oblastiach arabské krajiny nevedia dohodnúť, v tejto problematike zastávajú zhodné stanovisko.

Prejavy nesúhlasu s iránskym jadrovým programom vzrástli v arabskom svete, obývanom prevažne sunnitskou komunitou, najmä po stúpajúcich nezhodách medzi sunnitskou a šiítskou komunitou v Iraku a v Libanone už v roku 2006. Na túto bezpečnostnú hrozbu zareagovalo v decembri 2006 aj medzinárodné spoločenstvo prostredníctvom Bezpečnostnej rady OSN uvalením sankcií na Irán s požiadavkou na okamžité ukončenie obohacovania uránu. Zároveň v tomto období predstavitelia arabských krajín na čele s Egyptom a Jordánskom začali otvorene presadzovať myšlienku zmeny statusu tohto regiónu na bezjadrovú zónu. Ako zdroj úsilia Iránu uskutočniť vlastný jadrový program bol zo strany všetkých okolitých krajín označený Izrael. Ten totiž ako jediný štát v regióne vlastní s plnou podporou USA zbrane hromadného ničenia. Výsledkom iránskych aktivít v oblasti vlastného jadrového výskumu tak v posledných mesiacoch v roku 2006 boli postupné vyhlásenia ďalších krajín v regióne o úmysloch začať vlastné mierové jadrové programy v súlade s odporúčaniami Medzinárodného výboru pre atómovú energiu (IAEA). V prípade praktického uskutočnenia takýchto predstáv by sa bezpečnostná rovnováha na Strednom východe komplexne narušila.

Z pohľadu krátkodobého vývoja bezpečnostnej situácie na Strednom východe je možné predpokladať, že iránsky jadrový program bude predstavovať najväčšiu hrozbu nielen pre Irak, ale aj pre Izrael. Preto je možné očakávať, že pri podozrení na snahu Iránu skonštruovať vlastnú jadrovú zbraň použije Izrael s podporou USA na zníženie tejto hrozby všetky dostupné prostriedky vrátane diplomatického i ekonomického nátlaku a v prípade nevyhnutnosti aj vojenskú akciu (s využitím spojeneckých vojsk rozmiestnených aj na území Iraku).

V rámci potenciálneho ozbrojeného konfliktu by sa však do krížovej paľby dostalo Jordánsko, ktoré by bolo najväčšmi postihnuté najmä z hľadiska použitia izraelských protiraketových systémov. Ak by medzi Iránom a Izraelom vznikol akýkoľvek ozbrojený konflikt, protiraketové systémy izraelských ozbrojených síl budú schopné zachytiť letiace iránske ciele až

nad územím Jordánska. Zničenie týchto cieľov v jordánskom vzdušnom priestore potom priamo postihne obyvateľov Jordánska, kam budú zostrelené iránske rakety s veľkou pravdepodobnosťou padať. Práve preto je pravdepodobné, že Jordánsko v spolupráci s USA z dôvodu zvyšujúceho sa rizika regionálneho konfliktu nakúpi a v dohľadnom čase na svojom území aj strategicky rozmiestni systémy vlastnej protiraketovej obrany.

Z dlhodobého hľadiska je možné predpokladať, že väčšina krajín Stredného východu bude aj naďalej dôrazne proti aktivitám Iránu v oblasti nukleárneho zbrojenia. V prípade, že Irán nebude brať na svojich susedov ohľad, je pravdepodobné, že arabské krajiny budú na vzniknutú hrozbu reagovať začatím vlastných jadrových programov. Nie však z dôvodu nedôvery k Iránu, ale pre geopolitické faktory. Irán by sa v prípade výroby jadrovej zbrane stal skutočnou hrozbou pre okolité krajiny, v dôsledku čoho by došlo ku vzájomnému upodrozrievaniu z narušovania bezpečnostnej rovnováhy v regióne. Hoci krajiny okolo Iránu zatiaľ iba uvažujú o začatí mierových jadrových plánov, v prípade ich skutočnej realizácie by takýto vývoj viedol k vážnej destabilizácii bezpečnostnej situácie v regióne s kritickým vplyvom na celú medzinárodnú bezpečnosť.

stanislav.gulas@ata-sac.org

(Autor je zástupcom riaditeľa
KELCOM international, spol. s r. o., Nové Zámky)

REFERENCIE

Kahwaji, Riad: Arabské krajiny protestujú proti jadrovým aktivitám Iránu. In: Defense News, 2007, ročník 22, č. 7, str. 30

Matthews, William: Ruská federácia znovu zasahuje do súčasnej situácie na Strednom východe. In: Defense News, 2007, ročník 22, č. 7, str. 34

Opall - Rome, Barbara: Izrael nespúšťa oči z jadrových aktivít Iránu. In: Defense News, 2007, ročník 22, č. 7, str. 36, 38

Minnick, Wendell: Vznikajúce napätie vo vzájomných vzťahoch medzi Ruskou federáciou a Čínou. In: Defense News, 2007, ročník 22, č. 12, str. 16

Raghuvani, Vivek: India a Irán prehľbujú vzájomné vzťahy vo vojenskej oblasti. In: Defense News, 2007, ročník 22, č. 12, str. 20

Kahwaji, Riad: Žiadne delostrelectvo – Irak plánuje nákup tankov. In: Defense News, 2007, ročník 22, č. 19, str. 6

Abdullaev, Nabi: Moskva bojuje za zrušenie zákazu poskytnutia pomoci Palestíne. In: Defense News, 2007, ročník 22, č. 10, str. 26

Samson, Ivo: Krízový manažment v Iraku. In: Zahraničná politika (Strategické štúdie), 2007, ročník 11, č. 1, str. 2

Martin Kazár: Postavenie žien v Iráne sa mení. In: www.clovekvohrozeni.sk, 2003. <http://www.clovekvohrozeni.sk/monitor/index.stm?x=80344>, navštívené: 17. 5. 2007

František Šebej: Dvere do židovského sveta. In: www.delet.sk, 2007. <http://www.delet.sk/showarticle.php?articleID=744>, navštívené: 12. 5. 2007